

SZEMERE MIKLÓS IRODALMI HAGYATÉKÁBÓL.

(Erdélyi Jánosnak, Sárossy Gyulának, Fáy Andrásnak, Kerényi Frigyesnek, Vörösmarty Mihálynak és Kossuth Lajosnak Szemere Miklóshoz intézett levelei.)

(Első közlemény.)

BEVEZETÉS.

Szemere Miklós irodalmi hagyatékából közlöm alább *Erdélyi Jánosnak* Szemeréhez írt néhány levelét. E levelek több tekintetből érdekesek és értékesek. Érdekesek azért, mert megvilágítják azt az őszinte baráti viszonyt, mely e rokonlelkeket egymáshoz fűzte; értékesek, mert bennök sok becses adatot találunk a kor irodalmi viszonyaira és e kor kiváló férfaira vonatkozólag.

Szemere Miklós 1840-ben ismerkedett meg Erdélyivel, ki ekkor Zemplénben járt. Ez időtől kezdve állandó levelezésben voltak a hatvanas évek végéig. Kár, hogy valamennyi levél nem maradt fön. Szemere Miklóséból egyet sem kaphattam meg. Erdélyitől pedig csak tizenöt darabot találtam meg a hagyatékban. Többnek kellett lenni, de a levelek nagyrésze elkallódott. Az első levél 1840. február 13-án kelt, az utolsó 1867. márcz. 1-én. Huszonhét év alatt sok levelet válthattak egymással. Igaz ugyan, hogy Szemere Miklós kissé rest levélíró volt, de annál gyakrabban kereste föl Erdélyi leveleivel az ő barátját, kit minden irodalmi mozgalomról a legkimerítőbben értesít. Épen ezért igen nagy a veszteség, mely a levelek elkallódásával éri az irodalmat. Az alább következő néhány levél közlése jó szolgálatokat tehet az irodalomtörténet kutatóinak.

Erdélyi korának minden nevesebb írójáról közöl érdekes adatokat. Beszél *Kuthy Lajosról, Vachott Sándorról, Vahot Imréről, Kossuthról, Széchenyiről, Eötvösről, Sárossyról, Bajzáról, Kazinczy Gáborról, Garayról, Tompáról, Szilágyi Sándorról, Trefortról, Csengeryről, Kemény Zsigmondról, Toldy Ferenczről, Tóth Lőrinczről, Léwayról, Brassairól, Csató Pátról, Vörösmartyról*. Mindegyikről mond valami érdekeset, vagy találó megjegyzést. Vagy mily eredeti képét adja az egész »mozgó irodalom«-nak. Mily szeretettel bírálja Szemere költeményeit. Mennyire bele-mélyed Szemerének Brassai Sámuellel folytatott vitájába. Mindeme dolgok előadása oly közvetlen, őszinte, bizalmas, hogy olvasásukkor szinte bele-éljük magunkat abba az érdekes korszakba, melynek ő is egyik kiváló alakja volt.

E levelek Erdélyinek sok életrajzi adatát is tartalmazzák s e tekintetben megbecsülhetetlen fontosságúak és Erdélyi János teljes élet-

rajzának és irodalmi működésének megírásánál nélkülözhetetlenek. Közülök eddig csak kettő jelent meg nyomtatásban a Sátoralja-Ujhelyen megjelenő Zenplén című ujságban. A többi most lát először napvilágot. Mivel e levelek bizalmas baráti jellegűek és a nyilvánosság elé sohasem voltak szánva, néhány bizalmasabb, magánügyekre vonatkozó részt elhagytam. Jegyzeteket csak elvételek a levelekhez. Bővebb utbaigazítással az 1897-ben Sátoralja Ujhelyen megjelent »Szemere Miklós életrajza« című könyvem, továbbá az 1902-ben Nagy-Kanizsán kiadott »Szemere Miklós levélváltása Tompa Mihálylyal« című füzet szolgálhat.

Sárossy Gynla, Szemere M. bizalmas barátja, szintén élénk levelezésben állott velem. E levelek közül csak három maradt meg Szemere hagyatékában. Fáy Andrásról, Szemere M. rokonától, szintén három levelet találtam. Kerényi Frigyesről, Vörösmarty Mihálytól és Kossuth Lajostól egy-egy levél maradt meg. Valamennyi érdekes adalékul szolgálhat irodalomtörténetünk buvárainak.

A leveleket Payzsoss Andor nyug. megyei árvaszéki elnök úrnak, a költő vejének, szivességéből közlöm. Az ő utbaigazításai munkámat nagyban megkönnyítették. Fogadja érte hálás köszönetemet.

DR. PERÉNYI JÓZSEF.

Erdélyi János levelei Szemere Miklóshoz.

I.

Budavár, febr. 13. 1840.

Édes Miklóskám!

Igy mondja egész világ, tehát én is; mert bizony már egyszer zsákot ölték és hamvat hinték fejemre s bánkódám szinte harmadnapiglan. Azonban én nem annyira követem a világot, mint saját érzelmimet, s önnek igen szívesen olly czímet adok, minőt jó embernek s hazafinak szeretek. Mert sokan vannak az hivatottak, de kevesen a választottak. — Intra parenthesesim, és minden további célzás nélkül ezt jegyzem meg, hogy a czím nekem többször torkomra forrt; szegény néhai Kolosyné egyszer azt róttá meg bennem, hogy fiait nem tekintetesezem. Isten bocsássa meg nekem ifjuságom botlásait, s másoknak is az öreg koréit.

Kuthy¹ csakugyan nem irt Vachott ellen; egyedül abban volt hibás, hogy Imrét cikkelyének megjelente után, első találkozásakor ugyancsak összegazemberezte, mi több egy vendéglőben, többek hallatára; pedig Imre Dulcamárás cikkelyéből alig lehetne kivenni, céloz-e ő Kuthyra, vagy nem. Lássa kiki, mit csinál! Elég az, hogy ez ismét új szakadás, mi semmi esetre sem üdvös.

¹ Kuthy Lajos ez idő legkedveltebb regényírója.

Kossuthnak átadám a tizenegy pengőt; a hat pengőt igen tudja mire való; de az ötlet nincs tisztában, az az nem tudja, van-e már Körtvélyesinek eddig is részvénye, vagy most vesz újat. Eziránt legyen szives ön akár Lajosnak, akár nekem legközelebbi levelében felvilágosítást adni. — A derék szerkesztőnek¹ nagyon meggyült a baja, különösen a censurával. Egész Magyarország két pártra oszlik ítéletében iránta és felőle. A mágnások, kezdve Széchenyin, Batthyáni Lajoson, nagyobb részént ellene vannak a pesti Hirlapnak; a megyék szinte nem mindenütt fogadják kedvesen a *szelid* tortura, s más rovogató czikkelyeket. Széchenyi főleg úgy nyilatkozik, hogy az ő iránya Sansculottismusra vezet, s azért kárhuzatos. Mondják, hogy a Hirlapot nem egyes censor, hanem az egész censurale collegiumnak kell össze vissza vizsgálni felső intézvény következtében. De ez még mind kevés arra, hogy a szerk. energiáját egészen elfojtsa, ha néha aprólékos boszankodásra nyujt is alkalmat. És én vagyok szerencsés jelenteni, hogy jövő april elején, szinte a Hirlaphoz megyek, segítni mozgatni a közvélemény gépezetét annál sebesebben, hogy a ki forgó kerekeibe kapkodni merész, kapassék el s töressék össze. Azonban még e végett a föltételekre nézve, mindeddig sem vagyok tisztában, s ha úgy ütné ki, hogy miatta literaturai munkálkodásom, mit ezentul szorgalmasabban veendek elő, netalán gátoltatnék; lehet hogy szerkesztőtárs nem leszek. — Mi Kossuth díját illeti: az 1200 pengő forint évenként; ha előfizetők száma felül lesz kétezeren, minden száztól 50 pengő; s én tudomásom szerint. De Landerer² igen méltalmas (discretus) fiú; s Kossuth iránt minden kedvezéssel viseltetik, én már azt is hallám, hogy Lajos az egész Hirlap dolgát által és magára veszi, évenként fizetendő haszonbér, v. más díj mellett.

Egy kis literaturai vállalat! Erős szándékom a magyar népdalokat valaha egy testben kiadni; azokat, mellyek szerző, és idő s hely nélkül, vadvizként buzognak föl a nép költészeti szelleméből, még pedig hangjegyekkel együtt; s e végre, mint felőle nézeteimet világ elé is bocsátandom, az első lépést azzal teszem, hogy a haza vidékeire némely barátim, vagy ösmerősimhöz írok: szednék össze, mit a nép ajkáról letanulhatnak — sat. Ebbe ugyan belé telik egy pár év, vagy több is, de én nagy befolyásnak remélem eredeti zene- és népdalköltészetünk kifejtésére, — annyival inkább, mivel ideje volna megszabadulni a német Sieber Augustin, s más idegen fajú hangicsálások kórságától.³

Kossuth Lajos mult jan. 9-ke körül esküvék meg, vegyes házasságra; minden ünnepélyes szertartások és áldás megadása nélkül. Zsuzsi Május elsőjén fog; én előbb vagy öt héttel; és Husvétra már hussal fogok élni, s beszentelni a kovásztalan kenyeret és Páscha bárányt. Isten látja lelketem, minő jó hírben forgok; s remélem kivétel leszek a házas emberek nagy seregéből. »Ugy van! nőcskéink hoznak egünkre borút.«

Epigrammjait s verseit átadám. De Árvizkönyv nem tudom, mikor jó.

¹ Kossuth Lajos a Pesti Hirlap szerkesztője.

² A Pesti Hirlap kiadója.

³ Terve csak néhány év mulva valósult, de nem teljesen. 1846—48 Magyar népdalok és mondák czímen jelent meg a gyűjtemény, de hangjegyek nélkül.

Eötvös és Heckenast meglehetősen megüték bokájokat, ismét két kötetre kérnek előfizetést; így az ön munkáival mit tegyek; mert soká várakozni költői dolgozatokkal: fél halál. — Én pedig ügyvédi vizsgálatra készülök. Tanulni nehéz és kell. A fejem sem szabad, a szívem sem; én mindkettőt . . . . . gondolom elveszettnek; ön igen jól tenné, ha illy kétes esetben szellemi iránytűjével kimutatná hollétöket; megköszöntém. Ezen levelet már harmadnap óta irom, félbe hagyatva, és úgy összetépve, mint egykor a Sárosy kimondhatatlana volt. — Igértém: miképen jövő nyáron meglátom Zemplényt; azonban ezt aligha megteszem; nekem itt tesz sok tennivalóm; én fekvő jószágra teszek szert és leszek glebae adstrictus, földhöz ragadt szegény, hogy kikerüljem a földönfutóságot. Ez is, az is baj; de mindegy, nem vagyok jobb a Deákné vásznánál. Tisztelek minden ismeróst. Isten önnel. Barátja
E. János.

II.

Budavár, jan. 17. 1841.

Tekintetes Ur!

Mióta Zemplényben személyesen lőn szerencsém önnel megösmékedni, s engem barátságára méltata, szívesen föltevém magamban levelezési viszonyt kezdeni s azt föntartani, azért engedje meg, hogy legyek bizalmas és őszinte, mert ebben áll minden én büszkeségem. Hogy előbb nem irtam saját hibám mellett is nem az én hibám, hanem körülményeimé. Életem, melyet eddig Kapostul Pestig, a sors minden kedvezései és nem kedvezései közt, úgy a hogy vonzoltam, tengettem, e f. 1841 évben nagy forduláson menend keresztül, mert teljesül, minek már a mult őszön azon vidéken is szállongott némi hire, hogy én — megházasodom. A leendő boldog vagy boldogtalan Vachot Cornelia, Sándor és Imre barátaim testvére; szeretem őt, mint az én istenemet, teljes szívemből, teljes lelkemből és minden erőmből, isten engem úgy segítjen, Amen. De el kell mondanom, sőt nem is kell mondanom, hogy nevelő valék és poeta vagyok; nevelőségem megszűntével pedig lettem: a királyi táblának hites jegyzője. Későn lettem azzá igaz, mert társaim ez uton elhagytak; nekem minden igyekezetem mellett sem lehete velök egyenlő lépést tartani; úgy jártam, mint mikor álmomban kergetnek, szaladnom lehetetlen; és most nyakra főre ügyvédi vizsgálatra kell készülnöm, hogy megfussam a pályát, fejemre tüzendő a prokátorság tövis-koszoruját, vagy inkább bogácskóró-fűzéré. Érzem, ugyan érzem, miképen kettő szerelme kebelemnek: egy honi (jog), és egy leány; bizony, ha elgondolom, minő sajátságos mixtura ez, censurára és lakodalomra készülni egyszerre, nem hiszek olly pogányt, és *konoklatos merénykedőt*, ki biznék magához: poetaságotam eldisputálhatni. Tanulom Kövyt,¹ és mondom utána: nálunk a praescriptióra, időmulásra nem kívántatik jólelkűség; és mint egykor iskolás gyermek koromban, fejem párnája alá teszem estvénként az extractusokat, hogy reggelre el ne felejtsem. S mind ez miért? azért a

¹ A híres jogtanár művére czéloz.

nyomorú vigasztalásért, hogy rangom legyen a társaságban, mely kedvét leli a szóban és czimben; hogy megállhassak az élet szinpadán, hol az ember maga játzó és néző s csaknem minden tétével magát komédiázza ki, mint ama nyomorult borbély, ki, hogy hajnyíresi borotválási ügyességét bebizonyítsa, saját pofáját nyuzza meg legelőbb. De én ezt mind jó lélekkel teszem, mert nálunk sok dologban nem kívántatik jó-lelkűség, mint felebb megmutatám.

Sárosy Gyula itt volt Novemberben, vele megismerkedém, s ezt szeretem; talán meg e héten ismét erre megy át Aradra, rendeltetése helyére, a váltó-törvénytörvényhez. — Kossuth Lajos férj lón e hónap 9kén, s köztünk — négy szem közt legyen mondva, igen félek, remegek miatta, s óhajtom, hogy én csalódjam, s ne ő, mert őt igen tisztetem, s mindenre érdemesítem. Ezt velem semmi más nem mondatja illy titokképen, mint azon szemes pszichologiai tapintat, mellyel az embereket régóta tapasztalgotom. — Hogy szerkesztő is lett, örömrünk igen nagy, tőle minden jót várhatni, mit sajtó mellett nemzetének ajándékozhat.

Hiszem, meglepte önt Kuthy és Vachot Imre szövéltása. Engem nem lepett meg, mivel Kuthyt ismerém. Azonban még mind eddig sem világos, vajjon Kuthy-e az álnévű Radnay Tivadar; de annyi igaz, hogy Vachottal embertelenül bánt. Sárosy minap írt V. Sándornak,¹ ők is úgy vélik Eperjesen, hogy az álnévű ember csakugyan Kuthy; és ha ez igaz, úgy ő valóságos áruló, mert mindennapos volt Vachottékkal, még is megbántá, még pedig érzékenyen, az egyiket. — Nagyon sajnálatos illy kis literaturában és ifjak közt látni ennyi csaknem — malitiát. Szeretném, ha minden másképp jőne világra, s két tehetség hatna egymás mellett, s nem egymás ellenében.

Hogy még egyszer magam sorsára térjek: jövő April vagy leg-felebb Május elsőjén kelünk egybe; a mint Néli jókorabb vagy később készül ki, mert születlen és minden gyámjaitól függ a kikészítésben. — Igen szeretném, ha szives lenne ön mindezt megvinni Cselejbe, s különösen Vályinének megmondani, hogy mátkám azon lány, ki miatt, ha meglátandja valaha, — mit adjon a jó ég, nem fognék előtte megszégyenülni választásomban; s ő elmondhatja rám, hogy nem hiába nevelt ki.

Bajza írt önnek, mert nekem úgy ígérte. Most ritkán találkozom vele, mert ámbár Buda-Pest közt csak a Duna van, mégis hatvanhat mérföld Buda-Pesthez; s a mi kevés időm van Pesten töltendő, Nélinél töltöm inkább, mint őt hivatalos dolgában háborgassam.

Kazinczy Gáborruí egy szót sem tudok. — Fájlalva teszek vallo-mást önnek, hogy ő nem az nekem, a minek valaha reméltem. Mikor feleségével jegyben járt, úgy nyilatkozott előttem, hogy neje után leg-jobban szeret; magam is sokallám, de még sem annyira, mint egy esztendő ótai hidegségét. Iskolai kortársam volt; s felette jól jött ki nekem, hogy később is társak lehetünk. Ki hinné? mennyi örömem telnék abban, ha sorsom úgy füzende öszve valakivel! Ó engem félre-ismert, vagy már nem ismer, vagy soha nem ismert, nem is akart. —

¹ Vachot Sándornak.

Vályi Tamás versei¹ nyomtatásából lesz-e valami? Ezen kérdésre csak az ad kielégítő feleletet, ha önök méltatják-e világ elé azon meglehetősen csínnal írt, de másolt, reminiscenciákkal teljes, ifjui dolgozatokat. Igen sokat csevegek, ugy-e, de sokszor a bőbeszéd sem árt; — ez úgy van személyes együttlétkor is. Ön megenged, és válaszol, remélem, mit várton várva, ismerőseim szives üdvözlétével vagyok önnek szolgája

Erdélyi J.

U. i. Czimzetem: N. N. Budavár, uri utca 48-dik sz. megjegyzevén, Szentgyörgy napig, vagy Májusig; mivel azután szállásom változik, s ezt megirandom.

III.

Buda, Christina Város, Mart. 28. 1841.

Édes Miklóskám! E levél már az ön harmadik levelére viend némi-
leg választ, mit restellek, de róla nem tehetek, mivel ez év eddigi három
hónapja legfontosabb és legelőmenetesb ideje életemnek. Jan. 23 válték
jegyet; Martius 16kán tettem ügyvédi vizsgálatot, Mart. 24dikén esküd-
tem férjnek, 26kán ügyvédnek. Így én valahára ügyvéd és férj vagyok;
egész más életbe lépve mint eddig, s hiszek minden istenekbe, sohasem
fogom megbánni. Ön ugyan aggodalommal szólt felőlem, s egy levelében
nem a *tudóst*, hanem a *költőt* félti bennem. Igaza van teljesen, midőn
ezt teszi; én magamat már régebben féltettem, azért alig hiszem, hogy
a házasság lenne oka költői erem megrekedésének, sőt inkább magam
kis tehetsége fogyand ki mi hamar. Nem hinné azt nekem senki, milly
kevésé voltam teljes írói éltemben azon hiedelemben, mintha e pályán
sokat igényelhetnék vala; lelkemre mondom, némi titkos kinevető mosoly
áradt el bennem azon szives fogadtatáson, mellyel engem költőnek üdvöz-
lének. És gondolám, mint fog csalódní a világ, ha minél hamarább az
ellenkezőrül kell meggyőződnie; ha pedig kissé tetszett nekem digito
monstrari, barátim s jóakaróim köszöntése okozá. Annyi szent, hogy a
nyelvet birom, és kevés érzéskéimet ha nem mindig is, néha jól kifejez-
hetem. De hiszen illik, hogy egész életemben megtudtam tanulni egy
nyelvet, az anyait; mert más akármelly nyelven talán el is adhatnának.
És kinek nincsenek érzései? nekem ehez a nyelv bírása jutott szerencsésül,
s ennyi az egész költőiség! De bárminő képzeletdús ember volnék is,
és bármilly nagy tehetség, a házasságot sohasem nézném a lélek és erő
megigázójául. Ön azonban a boldog házasságot nézi a költészet sirjának,
és például hozza Shakespeart és Byront mondván »nem lettek volna
azzá boldog nők, mikké mint boldogtalan monsieurök levének«. Ez lehet
igaz, de hogy az, állítani alig fognám. Tehát nekik meg kelle házasodniok,
boldogtalanságba esniök, s úgy lenni nagy költökké! Oh édes Miklóskám,
ne vegye dévajságnak, ezen módon, igen sok lenne a nagy költő, pedig
vajmi kevés azok száma! Schiller egy személyben volt jó férj; jó polgár,
jó költő és legjobb ember! De ha már úgy akará a sors, hogy az, ki

¹ V. ö. az 5. számú levéllel.

költővé lesz, saját szívének nyugtát, és vérét áldozza fel, csak hogy másokat megindítson, és a világnak használjon, bizony igen megkívánható a világtól, hogy iránta ne viseltessék a mai kor hidegségével; s a márvány, mit haltában feje fölé tesznek, szoljon boldogságáruul is, ne csak nyomoráruul. Mi engem tisztán boldogít, azt mindig teszem; ne kívánja tőlem senki, hogy soha boldogan, de mindig nyugtalanul, czél és öröm nélkül legyek, s még csak az egy elérhető házi gyönyört is nélkülözsem. — De legjobb példa e tekintetben Szemere Miklós. Nőtlen korában soha sem irt verset, s költő lett női korában.¹ Tehát minden úgy legjobb, a mint van és lehet, s legrosszabb úgy, a mint nem lehet. Hogy tovább menjek: az ön példáiból, ha tehetség van bennem, csak így leszek még valami; tehát ha boldog házas: az nekem jó; ha boldogtalan, a világnak és literaturának. Azonban higye el, az én Nellim nem a mindennapi nők sorába tartozik; ha eddig nem lettem volna már versíró, ezután ő általa azzá kellene lennem; s kész ezen pénzkereső korban, szigorú nélkülözést is tűrni velem, csak kedvencz tárgyaimról le ne mondjak, s legyek az, mi lenni, talán indultam. Ő engem szeret, jobban, mint a virágot és fákat, melyek zöldelnek, viritnak és gyümölcsöznek, s azon kis anyagi jóval, mit velem megoszt, könnyíti meglehetősen templomegeri sorsomat, így pályámat is, sat.

Pesten legújabbán írókbul kivétel nélkül társaság alakult, mely minden héten csütörtökön délutáni 5—6 órákor egybe gyűl Tigris fogadó teremében. Czélja: írók közeledése, társalgása, és a mi ebből foly; még nincs teljesen szervezve, de rövid nap lesz. Indíták Garay és Henszlman.

Most verseiről: A *késő fájdalmat* szeretem; benne csak a harmadik strófa e szavai helyett: *éj eszmék, s míg csillogó taréjt*, szeretnék mást tenni. Az *éjszémék* kifejezés nélküli, és erőtetve erős, pedig erősnek kell lenni, erőtetés nélkül; a *csillogó taréj* metaphorai kifejezés, még valaminek, a mire vitessék, meg kellene előzni. Negyedikben: *vendég*, nem teszi azon más fajt, mely igazán: *jött ment* szóval kereszteltetik közbeszédben. — Az egész dalon sok kedélyesség ömlik, ha kérdi, ki verseihez sorozzam, meg tudnám mondani, annyira saját. — *Olympi Zeüshöz*. A *király* és *barát*, mit velök kívántat, helyes költőileg, valódiilag, de világ elé így nehezen jöhet. Hatodik strófa végít így tán jobb lenne igazítani »A mi, olly sok ezredéve, volt a férfivállra téve, adj kormányt a nő kezébe«. A nyolczadik elejét így: »Akkor álladrul nagy isten! a rengő szakál lehul«. Ajak és áll nem egy; azonban: lehullna, és lapul-(na), nem helyes ige-hajtogatás. Végén igen komollyá válik a mű; pedig épen a legtréfásabb volna helyén.² — — — — (A levél befejező része elveszett.)

¹ 1828-ban jelennek meg első versei. Először Goethe-ből fordít; később ír eredeti költeményeket is. L. Dr. Perényi: Szemere M. életrajza. Sátoralja-Ujhely, 1897. 26. l.

² Szemere M. többször küldözgetett verseket Erdélyinek megbírálás végett, de tanácsait nem fogadta el mindig. A keményebb bírálatért haragudott is. Erdélyi egy ízben Szemere költészetét jellemezve ezeket írta: »Eszméi ugyan vannak, de verselése fogyatékos.« Szemere ezért megharagudott, s midőn

IV.

Buda, máj. 24. 1841.
A teremtsnél. (Für Schöpfung.)

Édes Miklóskám!

Ez a ház czíme, a melyben lakom, a városmajor mellett szép nyári szálláson. Egy kis kerti szobám van magamnak, itt írom rózsaleveleimet.¹ Verseit Garaynak átadám; ki Goethetül fordított versét azért nem veszi föl, mert *fordítás*.² — Töredelmesen vallom továbbá, milly rest állat vagyok én; azaz nem is annyira rest, mint rakva foglalkozással, és pedig hiában illy nyakra főre. Reméltem, hogy jövő Juliusban divatlapot adok, erre készültem és képzelje! még most sem küldték a folyamodás Bécsbe.³ Nem hiszem, hogy czélunk jövő újévig sikerüljön, de akkor bizonytal. Furcsa sor e dicasteriumoké, egy szegény consiliarius olly régen heverteti magánál folyamodásunkat, hogy nem is képzeljük.

Fölhi elmondani véleményemet elmondani verseiről, ez igen lekötelez, és mivel ígértem is, mondok néhány szót, a mint eddigi tapasztalásból mondhatok. Ön gondolatai, mik a versnek alapul, vagy mintegy magvával szolgálnak, igazi fogamzásuak, sőt gyökeres jó gondolatok, s rendszeren ebben áll versei ereje. Mert a kidolgozás sokkal gondosabb és ez által nehezkesebb, mint a gondolat megkivánja, s innen van, hogy nem tartja átlátszó tisztaságban az alapeszmét. Oka pedig mindkettőnek a szörnyű szigorúság, és kegyetlen logikázás. Például: a *Kakas* első sora: Hajnal, ború, éj jósdallója. Itt mindazt felhozá, mit csak a Kakas megjósol. A *Zeüshöz* második strophájának első sora szinte olly tömött, és e miatt nehezkés, hogy az ember kénytelen valami philosophra gondolni, ki valamely subjectum minden praedicatumait igyekszik előszámolni. Innen, önnek az első sor, ollyan mint a *Thema*, vagy materia pro labore hebdomadali. És ebben igen sok vétek van. Először *nehéz az élvezet* a műből, másodsor *elvesz a meglepetés*, mert tudjuk egyszerre, miről lesz a beszéd, ha szinte nem is azt, mi fog egy szóig mondatni. Ez engem a predikátorok partitiojára emlékeztet, mikor leckéjüket felosztják. Ott jó, mert kerekdedség kell, a nélkül, hogy kilépne szabott korlátaiból, ellenben a költészet kerekdedséggel szép ugyan, de korlátlanul. Amaz periodusi, vagy inkább rhetorikai, ez poetai kerekdedség. Már ha csak

Erdélyi kérte őt, hogy küldjön érte kocsit Sárospatakra, így válaszolt a boszus költő: »Kocsim ugyan van, de lovaim kissé fogyatékosak« s nem küldötte el kocsiját. Az előbbi költemény (*A késő fájdalom*) nem jelent meg Szemere összegyűjtött munkái között. Az utóbbi meg van az első kötetben a nyolczadik strófában ajánlott változtatással. A költemény alapgondolata:

»Csak kormányra nő ne üljön,
Meg ne halld ez egy imát.«

¹ A levél rózsaszínű papirosra van írva.

² Mignon dala; igen sikerült fordítás 1840-ben készült. Megjelent összegyűjtött munkái I. kötetében.

³ Folyamodás a lap megindíthatása végett.

ez volna is a *Kakas* első sorában kimondva röviden, vagy hosszan: *Hajnal dallója*, elég, a harmadik stropha ugy is így kezdődik *S midőn éjféltre zúg az óra* sat. Soha se gondoljon azzal, mi jó a második strophában; csak az első jó legyen, elég egy stropha is; különben is ki olly ész a világon, hogy valamiről mindent elmonjon. Mit bánja egy kis patak, akármi lesz belőle a másik határon, foly mint, és a meddig folyhat; vissza nehezen tér. Ez volna észrevételem röviden a logicázásra — versben, vagy inkább a logikai felosztásokra. De ez mind semmi, könnyű róla tenni, mert ez önnek, mint veszem észre, akarattjából, önként akarva történik. Bajosabb a kidolgozás, itt is csak a szavak miatt A költészet másik neve, kivált a lyriai költészeté: *éző gyermekdedség*, mellynek nyelve a természettől tanult egyszerű nyelv, lexiconok segítségével nélkül. — Ön fordítja, és pedig sok szerencsével Goethe műveit, tehát szereti is, mert ki fordítna másképp; és Goethe szerette legjobban az egyszerű nyelvet, ön pedig nem annyira látszik felé hajlani — legalább ez előtti dalaiban. — Mert az *Árva ifju*-t nem az irta, ki *Késő fájdalomat*, *Kakast* és *Zeüshöz*. — Kazinczy Gábornak én egyszer leírtam egy régi alcaica strophámat. Olly erős stílusban; magam is elfelejtém már, de az nevezetes. Hígyje-el ön, nevetek miatta magamon. Azonban ezt ne vegye úgy, mint vehetné, mert az ódám ezerszer bombasztosabb volt mint például: *hol a tiprott rény hamvedrére hiéna gúnyt vigyorog a bün*. Ez Kuthysmus, mellynek lelegevenebb példányát olvassa ön a Remény bírálatában Nagy Ignácztól. Zemplényben Kuthy lyrai költeményeit ollyantul is hallám felmondani, kiről nem is hittem volna. Nemde a K. G.¹ és az ön hazája ez? Pedig azok, (nem mondom minden novellái stílusát) példányai a nem izlésnek.² — Ezeket röviden az árnyékoldalról Azonban legnehézkesebb versein is van valami könnyűdedség, s ez a mértékezés, lábozás; jele hogy tud járni a maga lábán, csak akarjon, s ne keressen annyi erőt a szóban, epithetonokban mint eddig. Epitheton főstésznek jó; költőnek lelket kell fősteni, habár nem mindenkor is, de kizárólag más művészek fölött. Az epitheton rendesen adjectivumból áll, látszik a névből, hogy nincs rá mindenkor szükség, mert csak *odavettelik* (*adjectitur*), különben meg nem állhatna maga erejéből. S mi szép, kevés-sel sokat mondani! Ezt azért írák, talán hosszasan is, hogy róla még többet írjak. Tudniillik a bombasztirozást igen lehet észrevenni azon ifjakon, kik a szerkesztőségekhez küldenek. Az almanach bírálóinak egyike mondhatom ezt. Elzöldülök Lisznyai s mások affectált, modoros, dagályos stílusán. Azonban nem sokára lesz szó ez ellen nyilvánosan is. Szatócs, ki a panszlaviszmust kezdte ki s nekem jó barátom, mostan Kuthyt akarja kikezdeni stílusáért, mint tudom, már az Atheneum szerkesztőségénél van.

Másolatot tavaly is vett a műgyesület talán Marasztóni másolata

¹ Kazinczy Gábor.

² Szemere szerette ugyan Kuthyt, de nem volt vele szemben elfogult. »Kuthy Lajos mester a regényírásban; midőn sötét szelleme megszállja hóboros fej, képzelme hol a menybe, hol a pokolba viszi« — írja Szemere »Tolcsvai pinczében« cz. költeményében.

Tiziánról; csak tessék Wagner Józsefhez utasítani a . . . .¹ piaczon, Teleki házban, mint az egyesület pénztárnokához.

Dobos János részvénye nálam van. Tessék vele parancsolni; elküldjem-e, vagy ne? Kuthy novelláit birandja; a többi pénzt pedig Heckenasthoz adom, ha ugyan marad.

Az *új nős* és *urfi* nekem igen tetszik. Magyaroknak még nincs is illyféle költeménye, pedig ezek a poezis vitzei. Az *új nős* sokkal jobban tetszik, mint az urfi. A strimfszalagcsa maradhat, egyébiránt: térdszalagcsa igen helyesen állhatna helyette, vagy más valami illy *térd-*nemű, talán nem térdelné meg az egészet.

Kar puhácska mint irós vaj,

Termet, mint töltött galamb, olly

Kedvesen kerek. — Mondom, hogy tud gördülékenységet adni, ha mer és akar. Irjon így, nagyon jól teszi, az Almanachba is jó volna illy jóízű víg vers. Komoly van elég, de víg nincs.

Jegyzetben írja: Tamás verseiről² semmit sem irok, ezt nem értem, mert nálam nincsenek. Talán elküldte. Én soha sem láttam. — Nem szeretem, ha *kivüled*, vagy *kivüled* csekélység megakasztja. Ne haragudjék meg sok minden beszédemért, isten ugy segítjen! Barátja

E. János.

V.

Pest, ápril. 10. 1850.³

Fölkelvén ágyamból, édes Miklóskám, azért nem irtam egyszerre neked, mivel gombot kelle varrni nadrágomra. Ezen szerencsésen tulesvén, nagy levél írásához fogok, hiszen te úgy is semlyet se irsz.

Legelsőben is jelentem, hogy beteg voltam egy hétig olly formán, mint nálad a mult ősön a szobráncki kenderáztató után. Ma vagyok szabad a lázas állapottól.

Még mindig beszélük, hogy Petőfi S. él. Többek közt Kazinczy Gábor is, én mesének tartom az egészet, annál inkább, mivel szegénynek a nevét sok irgyenélő felölté Pesten is, szét is az országban, hogy alamizsnát nyerjen, mi nem egy csavargónak sikerült már.

Vörösmarty néha beberándul Baracskáról széttekinteni, különben jókedvű és nem ír. Bajza velem együtt ajánlgatja magát a publicumnak mikor előfizettet, de hát mit csináljunk?

Tompa nagynál-nagyobb irodalmi bakokat lő. Valaki azt irta róla a »Pesti Naplóban«, hogy mostani versei a régiéknél jobbak s ő ezen annyira megharagudott, hogy minden szerkesztőnek felmondá a barátságot, hogy ő nincs méltatva, hogy az ő multja kisebbítettik. Minap ugyancsak a Naplóban azt irták róla, vagy inkább egy verséről, hogy az a Losonczy Phoenixből kimaradhatott volna s ő erre ugy felpattan a Magyar Hírlapban, mint a sajtukucacz és átkozza a forradalmat, hogy

¹ Olvashatatlan név.

² Vályi Tamás versei. L. a 2. számú levelet.

³ Megjelent a »Zemplén« 1883. máj. 6., 18. számában.

minden kritikust el nem vitt. Tompa Mihály úgy hívé, hogy a kritikát én irtam: engem »kedves E. úr, »pedans« stb. allusionális czimekkel illet. Szegény ő!

Egyebiránt én könyvet igérvén, adtam, de még a katonai kormány keze közt van, mert édes Miklósom, beteljesedett, mit K. Gábor és én vitattunk ellened, te pedig állítál, hogy a censura visszajő. Ugy van! A könyv ha kész, lefoglaltatik, átvétetik, a mi nem tetszik, a kész exemplárból kivágatik. Ily körülmények között képzeld az író sorsát! Mind a mellett mozogni kell, mert ez a mozgás mind tanuság mellettünk; ha nem irunk, akkor végünk; legfelsőbb helyen azonnal tudomásul veszik; mint irodalmatlan nemzetet néznek bennünket, tehát adjuk jelét abban, miben lehet, életünknek.

Nem tudom olvastad-e Toldy esdeklését a Muzzeum VI. füzeté mellett? Ő ebben igen nagy tervet ad a »Nemzeti könyvtárra« nézve, mellyet mint tudod, Csokonai s Kisfaludy Károly és Sándor stb. kiadásával megkezdett és folytat. Legujabb tervében igen sok új költőt nevez meg, számszerint száznyolczat, kik közül az irodalomtörténet előtt sok csak nevérol is alig ismeretes. E nagyszerű terv visszhangra talált másoknál is és alakuló félben van egy társulat, hogy létesítse. Ürményi József, a volt tolnai főispán és főpecsovics is az irodalmi dolgok élére akar állani, sőt állott is már s e végett a nevezetebb írók közül frigyre lépett némellyikkel; irodalom elővitele lévén, mint ő hiszi, egyetlen lehető teendők. Az írók nevei: Fényes, Bajza, Toldy, Kazinczy G. Csengery, Hunfalvy, Vida, Jókai, Reguly, Kemény, Eötvös, Somsich, magam és a capite: Ürményi, kinek főkötelessége a pénzügy és felsőbb körök kizsákmányolása. Látod, itt minden szinezetű párt együtt van, de csak az irodalom végett. Ebből lehet jó, igen sok jó, csak az egy »Nemzeti könyvtár« kiadásával is. No ládd! ez is ujság!

Kazinczy Gáborral sokszor volnék, ha időm engedné; ő most különösen jó irántam. Legalább Csengery, Kemény előtt már több ízben tón vallomásokat, mennyire bánja, hogy egy időben az én barátságomat egy méltatlanért (ez=Kuthy!) megvetette. Most köhögős; fél az aszkórságtól.

Azt már irtam a te vidékedre, hogy holmimat visszakaptam és tulajdon szállással birok febr. közepe óta. Egyebiránt soha sem volt szigorúbb az élet rám nézve, mint most. Minden jövedője egy-két nap az embernek; továbbra gondolni már vakmerőség. Se hosszú terv, se hosszú remény ollyannak, ki napszámos módjára él. Tudod, Miklóska, most tudom először, mi az igazi szegénység, a vágyak a lélekben, együtt.

Még arról sem szólt neked senki, hogy Pesten forradalom óta igen szaporodik a szabad páros élet. Csak azon veszed észre, hogy ifju ember, ifju nő pap nélkül összekelnek. Ennek oka a sok rosz házasság egyfelől, míg az események félelmes volta másfelől. Sok honvéd, sok özvegy asszony s kész a párisi maitresse-világ. A házasság iránt szörnyen vesz a sympathia. Kik egymást nem szeretik, elmennek kétfelé, mintha sétálni mennének. Ha nem volna más lengése a socialismusnak Magyarországon; ez már elég.

Különben édes Miklóskám, mihelyt megtudom, hogy te pusztá unalomból nem irsz, én neked azonnal fogok írni újra, mert nem jó most unatkozni, busulni, hanem jó gondolkozni, elmélkedni, aztán verseket írni, kiadni és válaszolni.

Nőd, gyermekeid üdvözetével, barátod

Erdélyi János.

VI.

Pomáz, okt. 24. 1850.

Édes Barátom! ¹ Tőled eljövén Lasztóczrul, Patakon egy hetet kelle még töltenem, részint esős idő, részint betegség miatt, mert Hegedűs Laczinál két nap feküdtem. Esetedet ² még ott hallám, később pedig a folytatását is a lasztóczi ³ káplán és Szentléleki Gyula által. Azóta köz-tudomássá lett az egész világ előtt, nem egy ember boszúságára. Épen ezen időre esvén Boronkay haza menetele, ismerőseid Patakon azt mondták, hogy a ti rokonságotokból mindig kell valakinek méltatlanságot szenvedni.

Patakról én Mecseihez mentem Abaujba s onnan Gibárton és Homorodon keresztül Kazára, s csak ezután Miskolczra helyet váltani a gyorskocsin. — Tompához az esős idő miatt nem menék, de az is volt híre, hogy nincs odahaza. Pestre jövén, az első perczben találkoztam Vályi Károlylyal, ki még az este meg is látogatott az »Arany Sas« fogadóban, ezóta nem láttam. Reményei az amerikai uton igen megcsök-kentek, annyival inkább, mert pénzt mindig várá s mindig meg nem kapá. Szegény bolond! Neki is több esze van egy nap, mint más nap. Később Róthfelddel ⁴ találkozáván, ez mondott némely Károly féle adatokat róla, melyeken, ha meg nem leptek is, csudálkoznom kelle, mert mit mondasz olyan fiatal emberről, ki csak azért gombolkózik be nyakig, hogy három négy hetes ingét valaki meg ne lássa? Somát a lármás váczí utczában láttam meg estenden s nagyot kiálték utána: Soma! Igen megörültem a boglyos fejének és megcsókoltam. Ez a kis fiu egészen inversa proportióban van Károlylyal. Károly mindennap gondtalanabb és hülyébb, Soma okosabb. Az a csuda, hogyan lehettek ők egy időben jó barátok. Alkalmasint mikor egyik előre ment s másik hátra, egy perczig találkoztak és ezen találkozásnál nem volt egyéb az ő barátságuk.

Pestre jöve teljesen új ember valék. Soha olly nagyot még nem változott Pest tíz év alatt se, mint mióta én elhagyám. Az élet megdrágult, de az emberek is. Csak azt mondom én neked röviden: jó város ez a Pest, a többit értsd utána. El kellene mondanom, mig a többire jönnék, hogy Lagrange asszony énekét hallottam. Senki nem tud jobban énekelni, de hangjának ifjusága, ezüstje már elveszett. A nemzeti színház

¹ Megjelent a »Zemplén«-ben, 1881. okt. 16.

² A kassai fogházba csendőrök általi hurczoltatásomat érti. Szemere M.-nak a levél szélére tett sajátkezű jegyzete.

³ Lasztócz Zemplén megyei falu Szemere állandó tartózkodási helye.

⁴ Róthfeld Soma. 1848-ban a bécsi legio tagja. A forradalom után sokáig tartózkodott Szemere házában mint bujdosó. Szemere igen szerette őt. Később a Pester Lloyd munkatársa lett.

ez idén, miután Hollósy Nelli elment, egyenesen neki és senki másnak nem köszöni felállítását. Szerencsére az asszony igen szereti a pénzt, mert a dicsőséggel alkalmasint jóllakott már s annál fogva énekel mennél többet. Drámákat is csak írnak az emberek, de kevés sikerrel.

Az irodalmat illetőleg, mainap már olly magunkféle írók az öregek és bukottak sorába tartoznak. Az ifjuság egy pár cottériává nőtte ki magát néhány journal árnyékában. Hovatovább mindig életrevalóbbak az írók is. Én még a gyáva korbá tartozom sok más társammal együtt. Cotteriát tesz az a néhány ifju, ki a történetrontó Szilágyi Sándorral kuktálkodik a kóficz napi irodalom körül, »Emléklapok és füzetek« körül. Ezzel nincs ugyan együtt, de célja »megélhetni« egy lévén, szinte egy a Nagy Ignácz Hölgyfutár néhány csatlósa. Sok lárma kevés becs. Komolyabban a tudós társaság néhány tagja írna, de ezeket sohasem számítják nálunk az élethez, hanem a halálhoz. Uj muzeumában fogna megszólalni, ha el nem mult volna régen Oct. eleje, a mikor kellett volna megjelenni az első füzetnek. A másik nagy cotteria barátom a hallgató íróké, kik jobb könyvkeletet s egyebet várva, jó reményben élnek s addig akárminő színezetű írókhoz csatlakozni tartózkodnak. Ennyit általánosan. Egyébiránt láttam Vörösmartyt Baracs-káról, hol most lakik, jövéen be az akadémiái ülésre. Jó emberek között él; az öreg Pázmándy adott neki lakást,¹ más barátai, ismerősei, ki egy, ki más segítséget, csak épen, hogy koldus ne legyen. Vig, a mint lehetett, de azért én, midőn sorsát megtudtam, elszomorodtam. Garay igen másodrendű hivatalt visel az egyetemi könyvtárnál. Szörnyen elgyengült. A szélütés elmult ugyan róla, de nyomai láthatók lelkén, mert türelmetlen, főleg vitában és igen önfelejtő. Mindamellett ír verseket. Állapotok javulása hihetőleg újra megerősitené szegény fejét. Kuthy Lajos nemzettagadó. Egész világ elfordult tőle. Ő nem gondol nemzetiséggel s más illy apró dolgokkal, mikor szabadság eszméjével kínálják meg »Mit mondá ő, huszonöt magyar íróért tartani külön nemzetiséget!« Jó emberei borzadtak el iránta s ellene. Hivatalt keresett, kunyorált; imádta Geringert, Bachot; de most azért kellene imádni ezeket, hogy neki hivatalt nem adtak. Kuthy azóta másképp gondolkodik. Vachot Sándor Gyöngyös-Halászában háromezer frtért vett jószágát eladta tizezeren, most Rédén lakik s ujra akar venni földet. Így ő az irodalomra nézve földhöz ragadt, mert szegénynek igen sok a gondja. Annál többet ír Imre,² vagy új nevén Imrefi. Ő compingálta a »Menekültek« is »Törökországban« a kassai volt alispán Mekay naplójából. Bajza ez idő szerint Komáromba rándult fel felesége rokonaihoz; vele nem is találkozhattam. Trefort megjött Pestre, hihetőleg Eötvös is megfog jönni, mert árnyék nem lehet test nélkül; Trefort pedig az ő árnyéka. Csengeri és Kemény Zs. a magyar státusférfiakat írják mint Szalay a külföldieket. Széchenyit Kemény írta meg szépen, gyönyörűen. »Forradalom után« című könyvét barátai

¹ Vörösmarty ekkor vett bérbe itt egy házat és egy pár hold földet; itt lakott 1853 tavaszig. Innen Nyékre költözött.

² Vahot Imre.

sem szeretik, de már az megvan. Azért még veszekedni (vezekelni?) kell egyszer majd Kemény Zsigának.

Talán el is mondanám az egész mozgó irodalmat, édes Miklóskám. Mi ez mind együttvéve is? Így barátom gondolhatod, miben áll minden irodalmi kilátás. És nem kérdeznéd-e, ha nem mondanám, hol van Petőfy Sándor? Sokan mondják már is: sit divus dummodo ne sit virus. Ez a fiu oda van, elveszett; felesége uj férjnél. Soha nagyobb költőt nem veszített még a magyar, mint ő volt és pedig a férfluság első éveiben. Emlékezetét felhagyta nekünk s az embernek szinte fáj most, hogy hibáiért megróttá egyszer, mert talán hibáiban is kellett volna szeretnünk őt. Egyébiránt társai könnyen mondják, hogy ő meghalt, mi talán onnan van, mert sokan mind maig is életben hiszik. Az irodalomban most senkinek nincs olly jó hangzásu neve, mint Tompának, méltán is, mert győzi lelkesedéssel is s tul van a tétlen hazafias busuláson.

És bár ily kevés az irodalmi tevékenység, de még ennél is kevesebb a közönség kegye s méltánylása. A könyvek kelete ugyan javult kissé, de a mély sülyedéshez képest, kicsiny az. Vachot Imre úgy látszik jó vállalatba fogott a Losonczi Főnixszszel. Előfizetői meglehetősen jöttek. Nem írnl belé Miklóska? Én szándékozom egy költői elbeszéléssel járulni a vállalathoz. Régi verseimet hagyom, az egészen uj lenne. Tudja Isten, most tudnék dolgozni, csak ne volna előttem az a kilátás, hogy belőle, akármit dolgozzam is, valami sem fordul. Mióta itt vagyok, régi gyűjteményeimből összeirtam a magyar közmondásokat, mint folytatását a népdalokkal megkezdett népirodalomnak, számra nézve eddig hatezret. Belőlük igen szép könyvet lehetne csinálni. Egy drámán is dolgozom szinte régibb terv szerint, körülbelől három felvonása készen. Nem tudom, mi lesz belőle. Patakon és Miskolczon járva, egy pár ember, ki befolyással bir, megszólított: nem vállalnám-e el Csengeri prof. katedráját? Ha most hirtelen esnék a választás el; de ha későbben lenne, mikor én már itt helyre verődtem: nem. Patak nekem a korai választással sok küzdeést megkímélne s magának sem tenne kárt, ennyit mondhatok. Kedves nődet s ismerőseimet szívesen tisztelve vagyok Barátod

E. J.

Válaszodat, vagy leveledet elvárom illy czim alatt: Arday Károly nak Pomázon vagy Pesten, Kecskeméti-utcza, Teleki ház.

RÉVAI MIKLÓS EREDETI LEVELE KAPUVÁRY ANTAL VESZPRÉMI KANONOKHOZ.

Tekintetes, 's Főtiszteletű Kanonok, és Apát Úr!

A Magyar Nyelvnek igaz tulajdonságát, és belső valóságát, már régtől fogva törekedem világosabban meg fejteni; hogy így Nemzetünknek egyszer valahára egy tökéletes Gramaticája lehetne. Erre arányozó készüléteimet bátorkodom számon adni a' Főtiszteletű Apát Úrnak. Én ezekben már sokszor igen elkeseredtem; hogy mind eddig tsak el sem

kezdhettem a' nyomtatást. A' múlt télen az első Darabért közel 700 forintot kívántak a Bétsiek; 's majd igen annyiba telnék egyenként a' többi is. Boldog Isten! hol találhattam volna, most kiváltképen, olly tehetős Mecaenásokra?

De meg vidultam most: hogy, Vályi András helyébe az Universitáznál Magyar Nyelv Tanítóvá rendeltetvén, a' Magyarságnak igen különösen kedvező Felséges Fejedelmünktől azt a' kegyelmes Végzést is meg nyertem: hogy ezen Munkámat az Universitas Typographiája nyomtassa.

Azzal a bizodalommal vagyok: hogy a' Főtiszteletű Apát Úr, mind állapotom fel emeltetésén, mind pedig ezen szerencsém szívűből örvend. Mert régen tudom, nemesen érző Nagyságos Lelke mi igen óhajtja a' Magyarságnak elő menetelét, és virágzását. Tapasztaltam nagy vigasztalással hozzám hajló ritka kegyességét is: hogy, ugyan ezen tzelra törekedő igyekezetimért, bátor alatsony személyemhez is jelesebb tekintettel lenni, és engem szinte kedveleni méltóztatnék.

Ugyan ez bátorít most annyira: hogy, a' Haza szolgálatjára a' leg szebb alkalmatosságot már el értemben, egyedül tsak azok el háritásokra kérnék alázatosan kegyes engedelmet; a' mikkel az idő mostohasága hivatalom kezdetében szorít és háborgat.

Az első esztendővel igen sokat kell küszködnöm, mert nehezen birhatom pusztá szegénységemet. Jól mondják, hogy a' költözködés mind annyi tűzzel való meg égés. Sokat költöttem Bétsben a' hivatalomra szükséges, Orientalis, és Finnus drága Könyvekre. Fel kellett magamat valahogyan ruháznom is. Sokat evett meg le jövetelem. Sokat kíván gyarló egészségem meg erősödésére a' fürdés, 's a' szükséges orvoslás. Új gazda létemre holmi ingó jószágotskát is kell szereznem, a' min ülhessek, irkálhassak, 's megnyughassam. Reám jő a rettenetes tél. Hozzá járúl mind e'hez a' mostani időnek keménykedése. Ha az Isten még eléggé meg nem büntette Hazánkat; meg bünteti minden bizonnal az irgalmatlan uzsorás nyerekedők miatt. Szörnyű nagy a' drágaság. Veszettül meg adatják mindennek az árát. Szakad a' szegény ember szíve. Éktelen drága a' szállás, a' fa, az élelem, és minden egyéb mű. Igen nagy szorultságban vagyok. Már hivatalom kezdetében is meg kell tsükennem; ha kegyes Jó tévőimtől nem gyámolítottam.

A' Tekintetes Nemes Káptalannak négy Feles Oszlopaihoz folyamodom ezen egy úttal; a' kik hozzám való kegyes hajlandóságokkal benne való bizodalमत fel gerjesztették: a Fő tiszteletű Apát Uron kívül, a Méltóságos Zsolnai Püspök, és Nagy Prépost Urhoz; 's a' Fő tiszteletű Hertelendi, és Nedetzky Kanonok, és Apát Urakhoz. A' mit négyen könnyebben össze teendenek jó szántokból; azzal rajtam, kimondhatatlan, mi igen fognak segíteni. 'S valamit adandanak, azzal a' Hazának tesznek áldozatot; ugyan a Haza szolgájának tsüggedő terhes állapotján olly készséggel könnyebbítvén, és ötet hivataljának nehéz kezdetén ugyan annak kellemetesebb folytatására fel ébresztvén.

Nemesen gondolkodó Nagy Lelke a' Főtiszteletű Apát Úrnak minden jutalmát a' köz gyümölsön gyönyörködő meg elégedésében helyezeti; a' mellyet tőlem bizonyosan vár a' Magyarságra nézve. De

azon felül is örök hálaadatosságomnak érzékeny jeleit nyilván fogom adni: a ki magamat ezen kegyes jótéteményéért leköteleztetett adósának szinte ditsekedve mindég örömezt vallom; és a leg mélyebb tisztelettel holtomiglan állhatatosan meg maradok,

A' Tekintetes, 's Főtiszteletű Kanonok és Apát Úrnak, Kegyelmes Jó tévőmnek,

Pesten, 24 August. 1802.

Alázatos Hív Szolgája, Révai Miklós mp.

Melléklet.

EXCERPTUM EX LIBELLO SUPPLICI.¹

Dudum, et merito obiicitur nobis inconstans nostra Orthographia; obiiciuntur et non fixa, immo iam praepostera plane Linguae Praecepta: quae modo praesertim, ab annis aliquot, Scriptorum nostrorum intemperantia ingenti nisu obruduntur, Patrii quidem Sermonis puritate, si iste peruersus durat feruor, in monstrosam barbariem sensim abeunte.

Sensi haec vitia inde esse: quod Scriptores nostri proprium Linguae genium non noscerent; neglecta nimirum, quae hoc plurimum faceret, antiqui Sermonis nostri cognitione; neglecto et Orientalium Linguarum, fennicarumque auxilio. Tanto huic malo opportune occurri posse putavi: si, his omnino subsidiis adhibitis, ea comprimis, de quibus inter nostros non conuenit, variis disquisitionibus paulo diligentius excuterentur; et, cum satis fuisset disceptatum, veritasque satis eluceret; tum enim uero Grammatica Patria concinnaretur, legibus tandem certissimis circumscripta.

Iam prope vigesimus labitur annus: ex quo passa dedi vela, ingens hoc mare ingressus. Multo labore congestas habeo obseruationes, duplici titulo edendas, si Deus, et Vita, Sacratissimaeque Maiestatis Clementia faueat: Antiquitates Literaturae Hungariae Voluminibus III. et Disquisitiones Grammaticas, ad Grammaticam Hungaricam certius figendam. Voluminibus IV.

ANTIQUITATES LITERATURAE HUNGARICAE.

Volumen I. quod complectitur duas Allocutiones funebres, genuinae veteri pronunciationi restitutas, et Commentatio Grammatico illustratas, Monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium vetustissimum.

Volumen II. quo exhibetur Translatio Hungarica admodum vetusta Sacrorum quorundam Librorum Veteris Testamenti, ex Codice Manuscripto Palatinae Bibliothecae Viennensis in lucem prolata, cum Notis necessariis.

Volumen III. quod complectitur Obseruationes Grammaticales, in quibus praecipua est de Infinitiuis et Participiis constructis, locupletissimum praeterea Vocum Singularium Elenchum, ad Translationem Hungaricam admodum vetustam Sacrorum quorundam Librorum Veteris Testamenti.

¹ V. ö. Irodalomtört. Közl. V. 1895. 331. 1.